

MAKTABGACHA TALIM TASHKILOTLARI VA OILADA MA'NAVIY- AXLOQIY TARBIYANING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Raxmonova Gullola Shavkatovna

Buxoro davlat pedagogika instituti Pedagogika kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarning oilada va maktabgacha ta'lim tashkilotlarida olib boriladigan ma'naviy axloqiy tarbiya turlarini, sifatlarini shakllantirishda ota-ona va tarbiyachninig tutgan o'rni haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: jamiyat, maktabgacha ta'lim, oila, tarbiya, intizom, axloq, kompetensiya, faoliyat.

Аннотация: в данной статье представлена информация о роли родителей и воспитателей в формировании видов, качеств духовно-нравственного воспитания детей дошкольного возраста, осуществляемого в семье и дошкольных образовательных организациях.

Ключевые слова: общество, дошкольное образование, семья, воспитание, дисциплина, нравственность, компетентность, деятельность.

Abstract: this article provides information about the role of parents and educators in the formation of the types and qualities of spiritual and moral education of preschool children carried out in the family and preschool educational organizations.

Keywords: society, preschool education, family, upbringing, discipline, morality, competence, activity.

Darhaqiqat, shaxs shakllanishida oilaning roli katta. Oila - bu jamiyatning bir qismi hisoblanadi. Aqlan yetuk, axloqan pok, jismonan baquvvat farzandlar namunali oilada kamol topadilar. Shuning uchun ham oilada sog'lom muhitni vujudga keltirish va uni mustahkamlash umumdavlat ahamiyatga molik masaladir. Bu kichik ijtimoiy guruh

uchun hayotning boshlang'ich maktabidir. Chunki ijtimoiy hayotda yuz beradigan barcha o'zgarishlar, ya'ni undagi yetuk va kamchiliklar, murakkabliklar va ziddiyatlar oilada o'z aksini topadi. Shunga ko'ra oila va oilaviy tarbiya masalalari har doim ham dolzarb muammo bo'lib kelgan va shunday bo'lib qoladi. Ota-onalar bolaning birinchi o'qituvchisi va tarbiyachisi sifatida birinchi navbatda psixologik jihatdan tayyor bo'lishi kerak. Qadimgi yunon faylasuflari Aflotun va Arastu bola tarbiyasini jamiyat o'z ixtiyoriga olishi, tarbiya jarayonidagi barcha zarur ishlarni davlat bajarishi lozim degan g'oyani ilgari surgan edilar. Ular o'z fikrlarini farzand tarbiyasi jamiyat manfaatlari bilan bogliq deb isbotlamoqchi bo'lganlar. Shunga ko'ra bola tarbiyasi bilan asosan davlat shug'ullanishi kerak, degan g'oya ilgari surgan. Ammo, sharq mutafakkirlari bola tarbiyasi bilan asosan ota-ona shug'ullanishi kerak, degan xulosaga keldilar.

Eramizdan avvalgi 528-529- yillar orasida buyuk mutafakkir Zardusht tomonidan yaratilgan "Avesto" kitobida ham ta'lim-tarbiyaga, axloq-odobga oid qator g'oya va qarashlarni ko'rish mumkin. "Avestoda ta'kidlanishicha, tarbiya hayotning tayanchi, shu boisdan har bir yoshni yaxshi o'qish va yozishga o'rgatish lozim. Uni yosh paytidanoq mehnat qilib, mehnatning tagi rohat ekanligini anglatish uchun daraxt ko'chati o'tqazishga, uy-ro'zg'or qurollari yasash, yerga ishlov berish va chorva bilan shug'ullanishga o'rgatishi shart. Zotan uning fikricha yaxshi va ezgu ishlar yaratish uchun kishi mehnat qilishi zarur, o'z qo'llari bilan moddiy noz-ne'matlar yaratmas ekan, u yashash lazzatini ham his qilmaydi, hayotning dardiga ham yetmaydi.

Sharq mutafakkirlaridan biri Nasriddin Tusiy "Ahlaqi Nasri" kitobida yaxshi tarbiya muhimligini ta'kidlaydi. U ota-onalarning huquqlari va burchlari, saxovati, baxt-saodati, insonning olijanob fazilatlarini, qadr-qimmatini, sadoqati va samimiyligi, sog'ligi haqida qimmatli tushunchalar berdi va etti asr o'tgach, ular xali ham o'z ma'nosini yo'qotmagan. Farzand tarbiyasida ota-onaning o'rni ko'plab xalq maqollarida ham uchraydi. Ota-onalarning bola tarbiyadagi o'rni to'g'risida quyidagi maqolni keltirish mumkin: Agar bog'ingiz bo'lsa, uni barpo eting, agar o'g'lingiz bo'lsa, mulla quring. Agar daraxtdan meva olishni istasangiz, uni Nijolidan o'stiring. Ekinlarni suv bilan,

ta'lim bilan o'stir - inson. Bizning madaniy va ma'naviy merosimiz bo'lgan hadisda ota-onalar va bolalarning huquqlari, ta'lim, axloq, do'stlik, qarindoshlik, mehr-oqibat, adolat va insof bilan bir qatordadir deyilgan.

Masalan, hadisda: "Farzandlaringizni hurmat qilish bilan birga, ularning axloqini yaxshilang", deyilgan. Agar oila faqat shaxsiy zavq-shavq bilan shug'ullanadigan ma'nosiz hayot kechirsa, agar oilada shafqatsizlik va xudbinlik ustun bo'lsa, bularning barchasi, albatta, bolaning axloqiy qiyofasiga salbiy ta'sir qiladi. Shuning uchun ota-onalar uchun oilaviy tarbiya, avvalambor, o'z-o'zini tarbiyalashdan iborat bo'lishi kerak. Ota-onalarning yuqori ijtimoiy ongi bolalarga bir xil ongni rivojlantirishga yordam beradi. Oilada kattalarga hurmat, kichiklarga g'amxo'rlik qilish kabi qoidalar kundalik odat bo'lib qolishi kerak. Ota-ona mas'uliyatining ahamiyati shundaki, ular bolaning har bir harakatini diqqat bilan kuzatib boradilar. Bolalar har qanday to'qnashuvlarni, yomon so'zlarni uzoq vaqt eslaydilar va vaziyat yuzaga kelganda ularni amalda qo'llashga harakat qiladilar. Farzandlar tarbiyasida ota-onalarning jamiyatdagi o'rni va nufuzi juda muhimdir. Bu narsa martaba bilan belgilanmaydi. Eng yaxshi obro' - halol mehnat. Jamiyatda halol mehnatning obro'si oilada bolalar tarbiyasiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bola ham ota-onasiga o'xshab qolishga intiladi. Mehmondo'st oilada tarbiyalangan bolalar ham mehmondo'st. Psixologik bilimlar albatta ota-onalar farzandlarini qanday odamlar tarbiyalaydi va ularda qanday fazilatlarni shakllantirishi to'g'risida aniq tasavvurga ega bo'lishi ta'minlaydi. Bolani to'g'ri tarbiyalash uchun uni yaxshi bilish va tushunish kerak va buning uchun pedagogik - psixologik bilim talab etiladi. Ular ota-onalarga bolaning xatti-harakatlarini tahlil qilishda va uning tarbiyasi uchun to'g'ri yo'lni tanlashda yordam beradi. Maktabgacha yoshdagi bolalarning ma'naviy tarbiyasi oiladan boshlanadi. Farzandda odob-axloq, ma'naviyat asoslarini qo'yadigan ota-onalardir. Ushbu maqsadlarga erishishga yordam berish turli usullar va usullari: chaqaloqning individualligini qo'llab-quvvatlang: bola uni hurmat qiladi shaxsiy fazilatlar faqat otaonalar uning shaxsiyatini hurmat qilsalar; bolani madaniyat bilan tanishtirish: san'at asarlari uning fikrlash va xatti-harakatlariga foydali ta'sir

ko'rsatadi; bola bilan muloqot qiling, unga nima yaxshi va nima yomonligini va nima uchun ekanligini tushuntiring; xudbinlikni yo'q qiling: bolangizda rahm-shafqat va befarqlikni, odamlarga yordam berish va foyda keltirish istagini tarbiyalang; yordamingizga muhtoj bo'lganlarga yordam bering: odamlar, uysiz hayvonlar; xizmat qilish shaxsiy misol: ota-onalarning axloqiy xulq-atvori eng ko'p ishonchli usul bolada axloqiy tamoyillarni tarbiyalash. Maktabgacha yoshdagi bolalarning ma'naviy-axloqiy tarbiyasi bolaning madaniy xulq-atvorini tarbiyalash va rag'batlantirishga, axloq qonunlari va tamoyillarini tushunishga qaratilgan. Amalga oshirilgan dasturlar murojaat qilish imkonini beradi turli usullar o'rganish, o'ynash, dam olish, bajarish jarayonida mashq qilish va kasblar. Xalqimizda shunday axloqiy qoidalar mavjudki, ular o'zbekligimizni namoyon qilib, qadrimizni boshqa xalqlar oldida ko'tarib turadi va milliy o'zligi bilan ajralib turadi.

Xulosa qilib aytganda, o'zbek xalqining milliy qadriyatlarida yosh avlodni oilaviy hayotga tayyorlashda ta'lim-tarbiya metodlari, usullari keng qo'llanilganki, o'zining amaliyligi, avloddan-avlodga o'tib, tajribada sinalganligi va hayotiyligi bilan tarbiya tizimida katta ahamiyatga egadir. Biz bu borada yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlashda qo'llanilgan metod va usullar, farzand tarbiyasida ota-ona ibрати, oilada bolalarni aqliy, axloqiy, mehnat va hunar, estetik va jismoniy tarbiyasida xalq hikmatlari, maqol va iboralar, hikoyatlar, rivoyatlar, ertaklar, dostonlarda xalq foydalangan metod va usullarni hozirgi davrda yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlashda qo'llash muhim hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Рахмонова Г. Ш. ДУХОВНО-ПРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ ОСНОВА БУДУЩЕГО //Educational Research in Universal Sciences. – 2023. – Т. 2. – №. 12. – С. 276-278.
2. Rakhmonova G. S. TYPES OF COMPETENCE APPROACH IN THE SPIRITUAL AND MORAL EDUCATION OF STUDENTS //Научный Фокус. – 2023. – Т. 1. – №. 2. – С. 1063-1067.
3. Рахмонова Г. Ш. ФОРМИРОВАНИЕ ПРАВСТВЕННОГО ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА НА ОСНОВЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ ОБЫЧАЕВ И ТРАДИЦИЙ //Научный Фокус. – 2023. – Т. 1. – №. 2. – С. 1067-1073.
4. Shavkatovna R. G. Methods of the Competence Approach in the Spiritual and Moral Education of Students //American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education (2993-2769). – 2024. – Т. 2. – №. 2. – С. 535-539.
5. Рахмонова Г. Ш. Технологии Развития Духовно-Нравственной Компетентности Студентов //Miasto Przyszłości. – 2024. – Т. 45. – С. 306-309.
6. Rakhmonova G. S., Norquliyeva O. O. МАКТАБГАЧА ТАРБИЯ YOSHDAGI BOLA SHAXSINING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISHI //Educational Research in Universal Sciences. – 2024. – Т. 3. – №. 2. – С. 295-297.
7. Rakhmonova G. S., Abdunabiyeva F. N. МАКТАБГАЧА ТА'ЛИМ TASHKILOTI VA OILA HAMKORLIGI //Educational Research in Universal Sciences. – 2024. – Т. 3. – №. 2. – С. 729-734.